

РОЗДІЛ 1

1

Матей перекинув рушницю через плече й зупинився на узліссі. Світанок ще не прогнав ніч — вона ховалася поміж почорнілих смerek, хапалася за жорстке гілля, що шурхотіло від кожного подиху вітру. Туман сірою повстю стелився по землі, ковтаючи кроки мисливця.

Десь перегукувалися птахи, але їхні голоси звучали хрипко й натужно, немов вони проклали народження нового дня. Матей глибоко вдихнув — останній повів прохолоди, перш ніж спека знову здушить усе живе — й увійшов у ліс. Позаду залишилися висохлі луки, над якими нависало біде небо.

Під ногами шелестіло пріле листя, змішане з ламким підліском. Земля дихала гниллю. Постолои¹ намокли, й на мить Матею схотілося злизати з порепаної чорної шкіри вологі краплі. Натомість він зняв із пояса міх з водою та зробив короткий ковток.

Матей любив ліс. Тут усе було чесним і зрозумілим. Він не раз думав звести хижу в глушині, забрати туди дружину і більше ніколи нікого не бачити. Його й так вважали відлюдником, тож нічого б не змінилось. Але Истрині був потрібен лікар.

¹ Селянське взуття з цілого шматка шкіри (тут і надалі примітки редактора).

«Колись я зроблю це. Колись, як їй стане краще», — подумав Матей, озираючись довкола.

Мав надію щось вполювати, хоч насправді просто прагнув утекти з хати, просякнутої хворобою. Ліс не знав, що таке неміч, у стовбурах його дерев шуміли життєві соки, які тягнулися з самої землі. Якби ж вони могли допомогти Истрині, напоїти її всохле тіло.

Ліс був старий. Старший за село, за церкву, за всі могили на цвинтарі. Малим Матей любив блукати ним і не боявся забиратися вглиб, як інші діти, та й багато хто з дорослих. Скільки б батько не дер йому вуха, а хлопець все одно при нагоді тікав до затишного зеленого присмерку. Пальці липли від смоли, під ногами рипів килим з кори та глици, а повітря смакувало як гіркуватий трунок. Раніше це тішило. Раніше він вірив, що світ довкола добрий.

Його знов накрило — задушливий сморід горілого м'яса й крові, крики поранених, передсмертне хрипіння тих, кого дорізали, войовничі вигуки гайдамаків...

То було витвором людських рук. Ліс не був настільки жорстоким.

«Я їй нічого не зробив, брате».

Щира хижка посмішка на засмаглому обличчі. Місиво з крові та нутрощів, заюшена морда.

Матей труснув головою, відганяючи спогади.

«Де ти, спокій, де ти? — озвався він до прадавнього карпатського лісу. — Вилікуй мене, вгамуй мій біль».

Хотів би він мати ліки від душевної немочі, не ті, що подавав священник:

— Слово Боже, піст і молитва зціляють усяку недугу.

Голови, уквітчані очіпками й капелюхами, згідно закивали. Вони не знали, що пережив Матей. Вони не розуміли, що для нього слово Боже було мертвим, таким само беззмистовним, як пересипання зерна з долоні в долоню.

Просто звук.

Десь тріснуло. Матей завмер, прислухаючись. Тріск повторився зліва. Чоловік повільно зняв рушницю з плеча, відчуючи її вагу. Холодне залізне дуло звично лягло в руку.

Вологий лісовий сутінок швидко танув під безжальним сонцем. За кількадесят метрів між деревами промайнула тінь. Матей звів уже заряджену рушницю, втиснув приклад у плече, примружився, але натиснути на гачок не встиг. Глушець¹, немов відчувши загрозу, розчинився в хащах.

Мисливець розчаровано зітхнув. Рушниця несподівано здалася важчою, затремтіла в сильних руках. Чоловік присів на вкриту мохом колоду, роз'їдену шашелем, і впер приклад у землю. Тиша м'яко обійняла його голову, та не принесла спокою, як раніше. Він знову чув крики, дзенькіт шабель, оглушливі вибухи. Запах пороху й диму переслідував його, як би ретельно він не мив рук.

«Кров не змиєш так просто, — дивився Матей на широкі, вкриті шрамами долоні. — Навіть кров не здатна змити іншу кров, що б не казав отець Анувій».

Відчуття втоми розлилося тілом. Хотілося лягти на торішне листя, успане голками, заплющити очі й більше не прокидатися.

Він облизав губи й поглянув на чорне дуло рушниці. Повільно скинув постолу з правої ноги, намацав великим пальцем спусковий гачок. Дуло, здавалося, простягнулося йому назустріч, наче прагло цього не менше. Світ застиг. Матей чув лише гучний стукіт власного серця. Відкрив рота й відчув холодний, масляний присмак металу, що смердів порохом.

¹ Глухар.

«Ось так. Один рух — і все скінчиться».

Він заплющив очі, дозволяючи темряві поглинути себе.

«Ось що буде останнім, що я побачу. Ніщо».

Перед очима сплило обличчя Истрини. Вона лукаво усміхалася, примружуючи сірі очі, й показувала кінчик язика, що завжди зводило його з розуму. Матей застогнав і стиснув зубами дуло, аж заскреготіло залізо.

«Чому? Чому все має бути так, Господи?» — рвалося з нього німе виття.

Рушниця вислизнула з рук і впала на землю. Матей затулив обличчя тремтливими долонями й стиха схлипнув. У голові шуміло. Біль рвався зі змученого серця, і він ніяк не міг його вгамувати. Неміг, поки Истрина потребувала його допомоги.

Матей посидів ще, збираючись з силами, підняв рушницю, коли почув позаду нав'язливе дзижчання. Він оглянувся. Біля великого рудого мурашника роїлися жирні мухи. Мисливець підвівся й підійшов ближче.

Там лежала молода сарна. Брунатні очі, обрамлені густими віями, сліпо дивилися просто на Матея. Тонка шия була розірвана. Жовтувата шерсть зблякла й укрилася іржавими плямами. Матей нагнувся, і мухи роздратовано загуділи, та не відступили, продовживши копирсатися в розтерзаній плоті.

Він присів навпочіпки, уважно вивчаючи тварину, потім здивовано гмикнув. Йому доводилося бачити, як вовки роздирали своїх жертв — коли хлопцем пас ягнят, то нерідко натрапляв на їхню роботу. Але цього разу було щось інше, що не відразу впало в око, але здавалося дивним. Лише оглянувши знахідку з усіх боків, Матей зрозумів, що йому муляло.

Не схоже було, що сарну підіймали чи рухали, а доккола він не знайшов жодної краплі крові.

Антип прокинувся ще до першого крику півня.

Різко розплющив очі, ніби й не спав. Сірий досвіток ледь пробивався крізь віконце, безсилий розігнати густу пітьму, що пахла кіптявою, смолистим деревом і хлібом.

Якусь хвилину чоловік лежав, ловлячи останні миті ранкової прохолоди, потім зітхнув і сів на лаву. Дерево рипнуло у відповідь. Неподалік, оповивши руками великий живіт, спала Горпина. На ліжку біля печі по-дитячому розкинулася Софія, злегка розтуливши рота й час від часу ворущачи губами. Антип глянув на порожню лаву, де колись спала його старша донька. Губи мимоволі стиснулися, вуса вкололи шкіру. Він ще раз глибоко зітхнув і рішуче підвівся.

Передусім підійшов до вікна й виглянув у двір. Сонце ще не вигулькнуло з-за маківок лісового гребеня, що тягнувся на сході, блякле світло ледь лоскотало обрій. У загорожі квоктали кури, і Антип замислився, скільки яєць сьогодні знайде.

«Два? Одне?»

Рік видався важким, проклятим. Дощів не було вже кілька місяців, зерно вигорало на потрісканій землі, худоба не плодилася, ніби відчувала на собі тягар голодної долі. Лише те втішало, що ніхто з рідних не став жертвою моровиці, яка простувала хатами, забираючи життя.

«І на тому дякувати. Роботи багато, треба працювати», — зціпив зуби Антип.

Він підперезав гачі¹ шкіряним поясом, накинув на плечі чорний з червоною вишивкою лейбик² і підійшов до дружини.

¹ Штани.

² Чоловічий верхній одяг (зазвичай без рукавів).

— Вставай, — штурхнув її у плече.

Горпина застогнала й невдоволено забурмотіла.

— Давай.

Жінка широко позіхнула, протираючи заспані очі.

Антип вийшов у сні, а звідти — на ганок, що тягнувся вздовж передньої стіни хати. Він глибоко вдихнув свіже ранкове повітря, настояне на сосні та духу стайні, ніби прагнучи зберегти його про запас.

У сусідів панувала тиша. Антип був єдиним у селі газдою, який прокидався так рано, щоб встигнути зробити якнайбільше. І мав від того користь — його хата була найкращою після війтової. Велике обійстя, хліви, де квоктало, мекало й рохкало, а комора тримала добрий запас збіжжя. За хатою простягалася земля, оброблена Антиповими руками, напоєна його потом і кров'ю. Мав надію, що колись вона належатиме йому, а не дідичу, який її й в очі не бачив.

Зігнута тінь безшумно віддалялася від сусідської хати, прямуючи в бік лісу.

«Матей не спить, — невдоволено відзначив Антип, проводжаючи сусіда поглядом. — Теж мені газда, навіть землю доглянути не вміє, все блукає, мов той дідько».

Золотава смужка прорізала небо над вершинами смерек, і, мов за наказом, защебетали птахи. У хаті гриміла горщиками Горпина. Починався новий день. Антип відчув, як його тіло напружується, готове до тяжкої роботи.

Він неспішно зробив коло обійстям, уважно оглянувши кожну тварину. Спершу перевірів коней: переконався, що вони здорові, і лише тоді дав їм вівса. Подоїв корів, дослухаючись до заспокійливого джюрчання молока в дійниці. У курнику, як і побоювався, не було жодного яйця.

Кури дивилися на нього винувато, ніби каючись: «Ми стараємося, але нічого не виходить».

— Чого ходиш без діла, пишашся? — прикрикнув газда на чорного півня, колись смолистого красеня, який зараз перетворився на облігле курча.

Півень ображено скрикнув й залопотів крилами, здіймаючи хмару куряви.

Антип сплунув і вийшов, хряснувши дверцятами загорожі.

Наостанок пішов до овець, щоб перевірити молодняк. З кошари чулося тривожне мекання, і чоловікові кольнуло серце. На соломі лежала його улюблениця й запобігливо дивилася на господаря великими вологими очима.

— Як ти? — ласкаво звернувся до неї Антип. — Де твої діти?

Немов зрозумівши його слова, вівця хитнула вбік головою. За переділкою нерухомо лежали двійко ягнят. Навколо розкритих ротів запеклася зеленкувата піна, шерсть потьмяніла, втративши здоровий блиск. Інші, вцілілі ягнята, забилися в кутки і тремтіли від страху.

Хвиля люті накопилася стрімко, спалахнула в грудях нестерпним вогнем. Антип із шумом видихнув, тамуючи крик, і вгativ кулаком у стовп, здерши кісточки до крові. Вівця жалібно мекнула, намагаючись підвестися.

— Лежи вже, — глухо промовив чоловік, зазирнувши в беззахисні очі. Слабкі, покірні очі жертви, яка тільки й чекає своєї долі.

«Може, так і краще? — майнула темна думка. — Нічого не родить, годувати нічим. Покінчити з усім зараз...»

Натомість він нахилився, грубо підхопив мертвих ягнят і вийшов на сліпуче сонце.